

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
CONSULTATIVE COUNCIL OF EUROPEAN JUDGES

ԿԱՐՇԻՔ ԹԻՎ 11 (2008)

ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՒՄ ԷԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՈՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

հնարավորության դեպքում պետք է ապահովեն զրա թարգմանությունը

OPINION No.11 (2008)
TO THE ATTENTION OF THE COMMITTEE OF MINISTERS OF THE

In order to facilitate the dissemination of this Opinion, member States should ensure, where possible, its translation in their national languages

«Աջակցություն Հայաստանում դատական բարեփոխումների իրականացմանը»

Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵԴԽՏ) փաստաթղթերի ոչ պաշտոնական թարգմանության տպագրությունն իրականացվել է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի կողմից համաֆինանսավորվող ծրագրի մի մասի շրջանակներում: Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵԴԽՏ) փաստաթղթերում ներկայացված տեսակետները որևէ պարագայում չեն կարող համարվել Եվրոպական միության պատանակած տեսակետի արտահայտում:

“Support to the implementation of the judicial reform in Armenia”

The publication of the non-official translation of the documents of the Consultative Council of European Judges (CCJE) has been produced as part of a project co-funded by the European Union and the Council of Europe. The views expressed in the documents of CCJE can in no way be taken to reflect the official opinion of the European Union.

Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի (ԵԴԽՏ) Կարծիք **ԹԻՎ 11 (2008)**

Բոլոր իրավունքները պահպանված են: Աստուծոյ Հաղորդակցության սնօրինության (F-67075) Մարտի 19-ը, Սեպտեմբեր 20-ը կամ publishing@coe.int) նախնական թույլտվության առանց հրատարակության որևէ համար չի կարող թարգմանվել, վերատպագրվել կամ փոխանցվել որևէ ձևով կամ միջոցներով՝ էլեկտրոնային (սկրինապրինտ, համացանց և այլն) կամ մեխանիկական, այդ թվում՝ պատենտանոց, ձայնագրման կամ տեղեկատվության պահեստավորման կամ որոնման ցանկացած համակարգով:

Էջայրույնը և դիզայնը՝ «Անդրանիկ» հրատարակչության

Հրատարակվել է Եվրոպայի խորհրդի Երևանյան գրասենյակի կողմից

Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
www.coe.int/yerevan

- © Եվրոպայի խորհուրդ, 2008թ., անգլերեն լուսաբանություն՝ Opinion No 11 (2008) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)
- © Եվրոպայի խորհուրդ, 2018թ., հայերեն ոչ պատանակական թարգմանություն

Opinion No 11 (2008) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)

All rights reserved. No part of this publication may be translated, reproduced or transmitted, in any form or by any means, electronic (CD-Rom, Internet, etc.) or mechanical, including photocopying, recording or any information storage or retrieval system, without prior permission in writing from the Directorate of Communications (F-67075 Strasbourg Cedex or publishing@coe.int).

Layout and design: “Andranik” Publishing House

Published by the Council of Europe Office in Yerevan

Yerevan, Republic of Armenia
www.coe.int/yerevan

- © Council of Europe 2008 English edition: Opinion No 11 (2008) of the Consultative Council of European Judges (CCJE)
- © Council of Europe 2018 Armenian non-official translation

Ստրասբուրգ, 2008 թվականի դեկտեմբերի 18 ե՛րևան (2008) Կարծիք թիվ 11

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
(Ե՛րևան)

ԿԱՐՇԻՔ ԹԻՎ 11 (2008)

ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՒՄ Է՛ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՈՐԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Խնարավորություն դեպքում պետք է ապահովեն դրա քարգնմանը

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1. Արդարադատության որակը եղել է Եվրոպայի խորհրդի մշտական և երկարատև մտահոգության առարկան, ինչն արտացոլվել է խորհրդի հովանու տակ ընդունված կանվեցիաներով, բանաձևերով ու առաջարկություններով, որոնք վերաբերում են արդարադատության մասշտիբային օժանդակելու եղանակներին, ընթացակարգերը բարելավելուն և պարզեցնելուն, դատարանների ծանրաբեռնվածությունը նվազեցնելուն և դատավորների աշխատանքը գուտ դատական գործառույթների վրա կենտրոնացնելուն :

2. Այս համատեքստում և իր իրավասությունների շրջանակում Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհուրդը (ԵԴԽԽ) որոշել է թիվ 11 կարծիքը նվիրել դատական ակտերի որակին առնչվող խնդիրներին, ինչն արդարադատության որակի առաջնային տարրն է:

3. Հստակ հիմնավորումը և վերլուծությունը դատական ակտերի համար հիմնարար պահանջներ են և հանդիսանում են արդար դատախոհության իրավունքի կարևոր ասպեկտ: Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետև՝ ՄԻԵԿ) 6-րդ հոդվածով, օրինակ՝ պահանջվում է, որ պետությունները ստեղծեն անկախ և անաչառ տրիբունալներ և խթանեն արդյունավետ ընթացակարգերի ներմուծում: Այս պարտավորության կտարումը լուրջ իմաստ է ստանում, որովհետև արդյունքում դատավորներն ի գործ են լինում արդար և ճիշտ իրականացնելու արդարադատությունը թե՛ օրենքի և թե՛ փաստերի մասով իրենց որոշումներում և, ի վերջո, գործելու ի շահ ֆաղափացու: Բարձր որակի դատական ակտ է համարվում այն ակտը, որը հանգեցնում է ճիշտ արդյունքների այն չափով, որ չափով դատավորի սնօրինության տակ եղած նյութերը թույլ են տալիս, և նման արդյունքներ ձեռք են բերվում արդար, արագ, հստակ և որոշիչ կերպով:

¹ Այս հարցերին վերաբերող բոլոր փաստաթղթերում արտացոլված է այն ոգին, որով Եվրոպայի խորհուրդը վեր է հանում արդարադատության որակի անհրաժեշտության հարցը. «Եվրոպայի խորհրդի տեսկետով՝ որակի մոտեցումը չի կարելի վերագրել առանձին որոշման: Այն համապարփակ մոտեցում է և պայմանավորված է դատական համակարգի որակով, այդ թվում՝ դատավորների, դատապաշտպանների և դատարանի այլ աշխատակիցների, ինչպես նաև պայմանավորված է նման որոշումների հանգեցնող գործընթացով: Ուստի՝ Եվրոպայի խորհուրդն առաջարկում է իրավիճակն ուղղելուն ուղղված ջանքերը կենտրոնացնել այս կետերից յուրափանջյալի վրա» (նչ պատահական բարգմանություն) (Jean-Paul JEAN, “La qualité des décisions de justice au sens du Conseil de l’Europe”, Colloquy organised on 8 and 9 March 2007 by the Faculty of Law and Social Sciences, University of Poitiers, on “The quality of judicial decisions” –see “CEPEJ Studies” N°4):

4. Սա նկատի ունենալով՝ ԵՊՏ-ն արդեն նեղ է, որ դատական իշխանության անկախությունը պետք է համարվի ֆաղափար իրավունքը: ԵՊՏ-ն նեղ է իր թիվ 1 (2001) կարծիքում, որ դատական իշխանության անկախությունը «բացառիկ իրավասություն կամ արտոնություն չէ՝ տրված դատավորներին նրանց սեփական շահերի համար: Այն բխում է իրավունքի գերակայության շահերից և այն անձանց շահերից, որոնք փորձում են օգտվել արդարադատությունից և արդարադատություն են ակնկալում»: ԵՊՏ-ն 2001 թվականից ի վեր ընդունված իր Կարծիքներում մի շարք առաջարկներով է հանդես եկել, թե ինչպես կարող են համակարգերն ապահովել, որ դատարանից օգտվողները ոչ միայն ունենան դատարաններից օգտվելու իրավունք, այլև դատական որոշումների որակի շնորհիվ վստահություն ունենան դատական գործընթացի արդյունքի վերաբերյալ² :

5. Սույն Կարծիքը նպատակ չունի վիճարկելու այն հիմնարար սկզբունքը, որ յուրաքանչյուր դատական ակտի որակի գնահատումը պետք է տեղի ունենա օրենքով սահմանված դատարանի գիմնելու իրավունքի իրականացնելու միջոցով: Այս սկզբունքը դատավորների անկախության սահմանադրական երաշխիքի առանցքային հետևանքն է, որը համարվում է ժողովրդավարական հասարակություններում գործող իրավունքի գերակայության առանցքային առանձնահատկություններից մեկը:

6. ԵՊՏ-ն գտնում է, որ դատավորները, որոնք պարտավոր են որակյալ որոշումներ ընդունել, հատկապես առանձնահատուկ դեր ունեն դատական ակտերի որակի ֆինարկումներ նախաձեռնելու հարցում: Նրանք նաև ունակ են որոշելու, թե նման որակի համար ինչ գործոններ են անհրաժեշտ և ինչ պայմանների համաձայն պետք է գնահատվեն դրանք:

7. Դատական ակտը պետք է բավարարի մի շարք պահանջներ, որոնց անչափայն կարելի է սահմանել մի շարք ընդհանուր սկզբունքներ՝ անկախ տարբեր երկրներում դատական համակարգերի առանձնահատկություններից և դատարանների գործելակերպերից: Ելակետն այն է, որ դատական որոշման նպատակը ոչ միայն կողմերին իրավական որոշակիություն տրամադրելու միջոցով որոշակի վեճ լուծելն է, այլև հաճախ նախադեպ սահմանելը, ինչը կարող է կանխել այլ վեճերի առաջացումը և ապահովել ներդաշնակեցում:

8. Տիկին Մարիա Գիլլիսոն Սիվիլիների գեկույցը, որը կազմվել է ԵՊՏ անդամների՝ հարցառարին տված պատասխանների հիման

2 Տե՛ս նաև Դատական ակտերի որակի մասին համաժողովի եզրակացությունները, որը կազմակերպվել է Էստոնիայի Գերագույն դատարանում, Տարտուում (2008 թվականի հունիսի 18), Էստոնիայի դատական համակարգի ներկայացուցիչների և ԵՊՏ լաբորանտային կուսակցության ներկայացուցիչների կողմից:

վրա, ցույց է տալիս, որ դատական որոշումների որակը գնահատելու և բարելավելու նպատակով տարբեր երկրներում գործում են տարբեր մոտեցումներ: Զեկույցը նաև շեշտում է, որ չնայած որակի գնահատման միջոցները կախված են յուրաքանչյուր իրավական համակարգի կոնկրետ ավանդույթներից, այնուամենայնիվ, բոլոր երկրներն էլ ստանձնել են պարտավորություն՝ բարելավելու այն պայմանները, որոնց համաձայն դատավորները պետք է որոշումներ ընդունեն:

9. «Դատական ակտ» հասկացությունը սույն Կարծիքում նշանակում է կոնկրետ գործով կամ հարցով որոշման ընդունում, որը կայացվում է անկախ և անաչառ տրիբունալի կողմից ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածի շրջանակում³, այդ թվում՝

- ֆազաբացիական և ֆրեական գործերով, ինչպես նաև վարչական գործերի մեծ մասով կայացրած դատական ակտերը,
- առաջին ատյանի դատարաններում, բողոքարկման արդյունքում կամ գերագույն դատարանների, ինչպես նաև սահմանադրական դատարանների կողմից կայացրած դատական ակտերը,
- պայմանական դատական ակտերը,
- վերջնական դատական ակտերը,
- մեկ կամ մի քանի դատավորների կազմով տրիբունալների կողմից դատավճի կամ կարգադրության տեսքով կայացրած որոշումները,
- փոքրամասնության տեսակետների հաշվառմամբ կամ առանց դրա կայացրած որոշումները,
- պրոֆետիոնալ կամ ոչ պրոֆետիոնալ դատավորների կողմից կամ երկուսի համադրությամբ կայացրած որոշումները (échevinage):

ՄԱՍ I. ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՈՐԱԿԻ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ

Ա. Արտաֆին միջավայրը. օրենսդրությունը և սոցիալ-տնտեսական համատեքստը

10. Դատական ակտերի որակը պայմանավորված է ոչ միայն գործով զբաղվող առանձին դատավորի գործոնով, այլև արդարադատության իրականացման մի շարք արտաֆին փոփոխական գործոններով, ինչպիսին են, օրինակ՝ օրենսդրության որակը, դատական համակարգի համար հասանելի ռեսուրսների համապատասխանությունը և իրավական թեմաներով վերապատրաստման որակը:

1. Օրենսդրությունը

11. Դատական ակտերը հիմնականում հիմնվում են օրենսդրի կողմից ընդունված օրենքների վրա, իսկ սովորությանին իրավունքի հա-

³ Տե՛ս դատական որոշումների որակի մասին հարցաձևը և դրա պատասխանները ԵԿԽ կայքէջում՝ www.coe.int/ccje:

մակարգերում՝ նման օրենքների և դատական նախադեպով հաստատված սկզբունքների վրա: Օրենքի այս աղբյուրներով սահմանվում է ոչ միայն, թե արդարադատության համակարգից օգտվողները ինչ իրավունքներ ունեն և որ արարքներն են պատժելի քրեական օրենսդրությամբ, այլև սահմանվում է ընթացակարգային շրջանակը, որի ներքո ընդունվում են դատական ակտերը: Ուստի՝ օրենսդրի կողմից կատարված ընտրություններն ազդում են գործերի այն տեսակի և ծավալների վրա, որոնք ներկայացվում են դատարան: Այդ ընտրություններով է պայմանավորված նաև, թե դատական գործերն ինչ ընթացք են ստանում: Դատական ակտերի որակի վրա կարող են ազդել չափից արագ կատարվող օրենսդրական փոփոխությունները, վատ մշակված օրենքները և անորոշությունները դրանցում, ինչպես նաև դատավարական համակարգի թերությունները:

12. Ուստի՝ ԵՊՏՆ-ն ցանկալի է համարում, որ ազգային խորհրդարանները զննատես են և մետադիտարկեն գործող օրենսդրության և օրենսդրական առաջարկների ազդեցությունն արդարադատության համակարգի վրա և ներմուծեն պատշաճ անցումային և ընթացակարգային դրույթներ՝ ապահովելու համար, որ դատավորները գործողության մեջ դնեն դրանք բարձր որակի դատական ակտերի միջոցով: Օրենսդիրը պետք է ապահովի, որ օրենսդրությունը լինի հստակ և հեշտ կիրառելի, ինչպես նաև համապատասխանի ՄԻԵԿ-ին: Օրենքների մեկնաբանությանն օժանդակելու նպատակով հասանելի պետք է լինեն օրենսդրական բացատրական աշխատանքները, որոնք պետք է մշակվեն հասկանալի լեզվով: Արդարադատության իրականացման և դատավարական իրավունքի վերաբերյալ ցանկացած իրավական ակտի նախագծի վերաբերյալ Դատական խորհուրդը կամ այդ խորհրդին համարժեք որևէ այլ մարմին իր կարծիքը պետք է տրամադրի՝ նախանայի օրենքի մասով խորհրդարանը որոշում կընդունի:

13. Համապատասխան շահերին համարժեք որակյալ որոշումներ կայացնելու համար դատավորները պետք է գործեն այնպիսի օրենսդրական և ընթացակարգային կանոնների շրջանակում, որը նրանց կտա որոշում կայացնելու ազատություն և արդյունավետ սնօրինելու գործով պատշաճ զբաղվելու համար անհրաժեշտ (օրինակ) ժամանակը և ռեսուրսները: ԵՊՏՆ-ն ֆինանսիկ է «գործերի կառավարումը» իր թիվ 6 (2004) կարծիքում՝ :

4 Աստիճանաբար կերպով շեղելով դատավարական օրենքների հարցը՝ ԵՊՏՆ-ն ցանկանում է մեջբերել թիվ 6 (2004) կարծիքը, որում առաջարկվում է, որ ոչ ջանալի ժամկետներում որակյալ դատական ակտեր ապահովելու նպատակով օրենսդիրները պետք է օպտիմալ ընտրություններ կատարեն՝ դատավարությունների տևողության և ՎԱԼ-ի հնարավորությունների, սույժի շարժը բանակցությունների, պարզեցված և/կամ արագացված ու ամփոփ ընթացակարգերի, ինչպես նաև կողմերի դատարանների համար:

2. Ռեսուրսներ

14. Դատական ակտերի որակն անմիջականորեն պայմանավորված է դատական համակարգի համար հասանելի ֆինանսավորմամբ: Դատարաններն արդյունավետ չեն կարող գործել մարդկային և նյութական անբավարար ռեսուրսներով: Դատավորի պատճառ վարձատրությունն անհրաժեշտ պայման է՝ խուսափելու այն ճեղքումներից, որոնք կտարփում են դատավորների որոշումների և, ընդհանուր առմամբ, նրանց վարձագծի վրա ազդելու նպատակով: Նման վարձատրությունն անհրաժեշտ է նաև դատական համակարգ լավագույն թեկնածուների ներգրավումն ապահովելու համար: Բավարար որակավորում ունեցող գրասենյակային աշխատողների օժանդակությունը և դատավորի օգնականների կողմից համագործակցությունը, որոնք պետք է դատավորներին ազատեն անօրյա կրկնվող աշխատանքից և կազմեն փաստաթղթեր, ակնհայտորեն կարող են նպաստել դատավորի կայացրած դատական ակտի բարձր որակին: Եթե նման ռեսուրսները բացակայում կամ անբավարար են, ապա դատական համակարգի արդյունավետ գործունեությունը դառնում է անհնարին:

3. Դատական իշխանության ներկայացուցիչներ և իրավունքի հարցերով վերապատրաստում

15. Նույնիսկ եթե ուսուցողությունը կենտրոնացնենք միայն դատական համակարգի ներկայացուցիչների վրա, կարելի է ասել, որ դատական համակարգի որակյալ կատարողականը պարզորոշ կերպով պայմանավորված է տարբեր դերակատարում ունեցող անձանց փոխհարաբերությունով, այդ թվում՝ ոստիկանության, դատախազների, դատապաշտպանների, գրասենյակային աշխատողների, հարկ եղած դեպքում՝ երգվյալ ատենակալների և այլոց: Դատավորը նման դերակատարների շրջանում ընդամենը մեկ օղակ է և հաճախ՝ ոչ ամենավերջին օղակը, քանի որ հավասարապես կարևոր է դատական ակտերի կատարման փուլը: Իսկ եթե վերցնենք միայն դատական ակտերի որակը, վերոնշյալից կարելի է ենթադրել, որ չնայած դատավորի կատարողականը առանցքային է, այնուամենայնիվ, միայն այդ գործոնով չէ պայմանավորված որակյալ դատական ակտերի կայացումը:

16. Այլ գործոնների թվում, դատական ակտերի որակը պայմանավորված է վարույթում ներգրավված իրավաբանի մասնագիտությունն ունեցող անձանց իրավունքի հարցերով վերապատրաստմամբ: Ուստի՝

վարական իրավունքների և այլնի միջև: Ավելին՝ ֆինանսական ռեսուրսներ պետք է հատկացվեն ՎԱԱ-ի ծրագրերի համար:

5 ՏԵ՛ս ԵԴԻԽՆ թիվ 1 (2001) կարծիքը, 61-րդ պարբերություն:

6 ՏԵ՛ս ԵԴԻԽՆ թիվ 2 (2001) կարծիքը:

ԵՊԽՆ-ն ցանկանում է ընդգծել իրավաբանական կրթության և ընդհանրապես վերապատրաստման նշանակությունը:

17. Դատավորների համար, մասնավորապես, սա նշանակում է, որ պետք է ապահովել բարձր որակի իրավական վերապատրաստում իրավաբանի մասնագիտություն ունեցող անձանց կարիերայի հենց սկզբում: Այս վերապատրաստումը պետք է ունենա շարունակական բնույթ՝ մասնագիտական տեխնիկաների հմտությունները պահպանելու և կատարելագործելու համար: Նման վերապատրաստման արդյունքում դատավորները պետք է ունակ լինեն ոչ միայն ներպետական և միջազգային օրենսդրության և իրավական սկզբունքների ոլորտում փոփոխությունները կիրառելու, այլև ոչ իրավաբանական հարցերի անընդամյաբ լրացուցիչ հմտություններ և գիտելիքներ գարգացնելու: Սա հնարավորություն կտա հիմնովին հասկանալու այն հարցերը, որոնք բարձրացվում են դատարանում:

18. Դատավորներին անհրաժեշտ է նաև էթիկայի և հաղորդակցության հմտությունների գծով վերապատրաստում, ինչը կօժանդակի դատավարության կողմերի, ինչպես նաև հանրության և լրատվամիջոցների հետ փոխհարաբերությունը: Հատուկ կարևորություն է սրվում գործերի արդյունավետ նախապատրաստման և կառավարման ոլորտներում դատավորների կազմակերպչական կարողությունների զարգացմանն ուղղված վերապատրաստումը (օրինակ՝ հետևյալ հարցերի շուրջ՝ ՏՏ կիրառություն, գործերի կառավարում, աշխատանքային տեխնիկաներ, վիճիտություն գրելու տեխնիկաներ, այդ թվում՝ դատական ակտերի նախագծման ընդհանուր մոդելների մասով ուղեցույցներ, որոնք դատավորներին տալիս են անհատական ռեն ընտրելու ազատություն): Այս բոլորը պետք է կատարվեն առանց ուսացումների կամ ոչ անհրաժեշտ ֆայլերի դատական գործերը կառավարելու նպատակով:

19. Ավելին՝ դատարանների նախագահները պետք է անցնեն մարդկային ռեսուրսների կառավարման, գործերը կարգավորելու և կառավարելու համար ռոզմավարական պլանավորման, ինչպես նաև արդյունավետ պլանավորման ու բյուջետային և ֆինանսական ռեսուրսների օգտագործման գծով վերապատրաստում: Վարչական աշխատակազմը և դատավորների օգնականները պետք է հատուկ վերապատրաստում անցնեն նիստեր նախապատրաստելու և գործերի անխոչընդոտ ընթացքը մշտադիտարկելու և ապահովելու գծով (օրինակ՝ ՏՏ օգտագործման, գործերի և ժամանակի կառավարման տեխնիկաների, վիճիտ-

7 Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 4 (2003) կարծիքը:

8 Դատավորների օրցանում կարելի է լայնորեն տարածել բուլլետեններ, լրավազյուն և վիճակագրություն գործակալների գեպերի ուսումնասիրություններ, վիճակներ գրելու ստանդարտ մոդելներ՝ մերոպարմանության հետ միասին, տեղեկատուներ և դատավարական տեղեկագրեր, որոնք մշակվել են վերապատրաստման նպատակով:

ներ նախագծելու, օտար լեզուների, հանրության և դատավարության մասնակից կողմերի հետ հարաբերությունների և իրավունքին առնչվող հետազոտության հարցերով): Սա դատավորներին կազատի վարչական և տեխնիկական բնույթի աշխատանքներ կատարելուց և թույլ կտա կենտրոնացնել իրենց ժամանակն աշխատանքի մտավոր կողմերի և դատավարության ընթացքի կառավարման ու որոշումների կայացման վրա:

Բ. Նեբխին միջավայրը. պրոֆեսիոնալիզմ, վարույթ, գիտ և որոշում

20. Դատական ակտի որակը նաև պայմանավորված է նեբխին գործոններով, ինչպես օրինակ՝ դատավորի պրոֆեսիոնալիզմը, վարույթները, գործերի կառավարումը, գիտերը և դատական ակտերին հատուկ տարրերը:

1. Դատավորի պրոֆեսիոնալիզմը

21. Դատավորի պրոֆեսիոնալիզմը դատական ակտի բարձր որակի առաջնային երաշխիքն է: Նման պրոֆեսիոնալիզմի մաս է կազմում ԵԴԽԽ թիվ 4 (2003) և թիվ 9 (2006) կարծիքներում սահմանված սկզբունքների համաձայն՝ դատավորների իրավունքի հարցերով վերապատրաստումը, ինչպես նաև թիվ 1 (2001) և թիվ 3 (2002) կարծիքների համաձայն՝ անկախության, էթիկայի և դեոնտոլոգիայի մշակույթի զարգացումը:

22. Դատական ակտերում պետք է հաշվի առնել ոչ միայն համապատասխան իրավական փաստաթղթերը, այլև ոչ իրավական հասկացությունները և վեճին բնորոշ իրականությունը: Պատժում ուշադրություն պետք է դարձնել, օրինակ՝ հարցի էթիկական, սոցիալական կամ տնտեսական կողմերին: Դատավորից պահանջվում է իրազեկ լինել այս հանգամանքներին գործով որոշում ընդունելիս:

23. Դատական իշխանության մարմինների կողմից դատավորների գործունեության գնահատման կամ դրա մասին ուղղորդում տրամադրելու ընթացակարգերը կարող են կատարելագործել դատավորների ունակությունները և բարելավել դատական ակտերի որակը:

2. Գործի վարույթը և կառավարումը

24. Որպեսզի արդյունքը լինի բարձր որակի որոշում, որն ընդունելի կլինի թե՛ դատավարության մասնակիցների և թե՛ հասարակության կողմից, վարույթը պետք է լինի հստակ, թափանցիկ և համապատասխանի ՄԻԵԿ-ի պահանջներին:

25. Այնուամենայնիվ, այս պահանջները բավարարող դատավարական իրավունքի առկայությունը բավարար չէ: ԵՊՏ-ն այն կարծիքին է, որ դատավորը պետք է պահպանի ակտիվությունը և հեզոտությունը՝ իր վարույթում գտնվող գործի ֆինուրյունը կազմակերպելիս և իրականացնելիս: Վարույթի պատճան ընթացքը նպաստում է վերջնական արդյունքի՝ դատական ակտի որակին⁹ :

26. Որակի կարևոր տարր է նաև, թե արդյոք ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածի իմաստով որոշումն ընդունվել է ողջամիտ ժամկետում: Այնուամենայնիվ, հակառակը կարող է առաջանալ գործերի ֆինուրյան արագությանը և որակին առնչվող այլ գործոնների միջև, ինչպիսին է, օրինակ՝ արդար դատաֆինուրյան իրավունքը, որը երաշխավորվում է ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածով: Փանի որ կարևոր է ապահովել սոցիալական համերաշխությունը և իրավական որոշակիությունը, ուստի ժամանակային գործոնն ակնհայտորեն պետք է դիտարկել, բայց դա միակ գործոնը չէ, որը պետք է հաշվի առնել: ԵՊՏ-ն հղում է կատարում իր թիվ 6 (2004) կարծիքին, որտեղ ընդգծվել է, որ արդարադատության «որակը» չի կարելի հավասարեցնել պարզապես «արդյունավետությանը»: Որակական մոտեցմամբ պետք է հաշվի առնել նաև համակարգի ընդհանուր նպատակների համատեքստում դատական իշխանության՝ իր նկատմամբ ներկայացված պահանջները կատարելու կարողությունը: Նման նպատակների շարքում գործերի ֆինուրյան արագությունը միայն մեկ տարրն է:

27. Որոշ երկրներ ստեղծել են գործերի կառավարման և դատական նիստերի անցկացման լավագույն գործելակերպի ստանդարտ մոդելներ: Նման նախաձեռնությունները պետք է խրախուսել՝ դատավորի կողմից գործի լավագույն կառավարմանը նպաստելու նպատակով:

28. Կարևոր է շեշտել նաև դատավորների միջև խորհրդակցությունների կարևորությունը, որոնց ժամանակ հնարավոր է փոխանակել տեղեկություններ և փորձ: Նման խորհրդակցությունները թույլ են տալիս դատավորներին՝ ֆինուրակել գործերի կառավարմանն առնչվող հարցեր և լուծել իրավական սկզբունքների և նախադեպերի կիրառման հարցում առաջացած հնարավոր կոնֆլիկտների հետ կապված գծվարություններ, որոնց իրենք հանդիպել են:

3. Դատական նիստ

29. Դատական նիստը պետք է համապատասխանի ՄԻԵԿ-ի բոլոր պահանջներին, ինչը կողմերի և լայն հասարակության համար կապա-

---

9 Իր թիվ 6 (2004) կարծիքում ԵՊՏ-ն, զարգացնելով թիվ R (84) 5 առաջադրությունում սահմանված սկզբունքները, ընդգծում է ֆալսեպոսիական գործերի ֆինուրյան ընթացքում դատավորի ակտիվ դերակատարման կարևորությունը (տե՛ս, մասնավորապես, 90-102-րդ և 126-րդ պարբերությունները):

հովի նիշտ կազմակերպված և արդար դատաբանության նվազագույն ստանդարտների հետ համապատասխանություն: Դատական նիստի պատճառով ընթացքի անմիջական ազդեցություն է ունենում դատավարության կողմերի և հասարակության կողմից վերջնական դատական ակտի ընկալման և ընդունման վրա: Այն դատավորին պետք է ապահովի նաև գործի պատճառով գնահատման համար անհրաժեշտ բոլոր տարրերով: Ուստի՝ դատական նիստն առանցքային ազդեցություն ունի դատական ակտի որակի վրա: Դատական նիստ պետք է տեղի ունենա բոլոր այն դեպքերում, երբ այդպես է պահանջվում ՄԻՆԴ-ի նախադեպով:

30. Թափանցիկ և հրապարակային դատական նիստը, ինչպես նաև մրցակցային սկզբունքի և կողմերի իրավահավասարության սկզբունքի պահպանումն անհրաժեշտ նախապայմաններ են, որ դատարանի կայացրած դատական ակտն ընդունելի լինի դատավարության մասնակիցների և լայն հանրության կողմից:

4. Դատական ակտին բնորոշ տարրերը

31. Բարձր որակ ապահովելու համար դատական ակտը կողմերի և լայն հասարակության կողմից պետք է ընկալվի որպես իրավական կանոնների նիշտ կիրառման, արդար վարույթի և պատճառ փաստական հանգամանքների գնահատման արդյունք, ինչպես նաև պետք է արդյունավետ կերպով իրականանալի լինի: Միայն այդ դեպքում կողմերը կհամոզվեն, որ իրենց գործը պատճառ կերպով ֆինվել և ընթացք է ստացել, և միայն այդ դեպքում հասարակությունը տվյալ դատական ակտը կընկալի որպես սոցիալական ներդաշնակությունը վերականգնող գործուն: Այս նպատակին հասնելու համար պետք է բավարարվեն մի շարք պահանջներ:

ա. Հստակություն

32. Դատական բոլոր ակտերը պետք է լինեն ընթերցելի, շարադրված լինեն պարզ և հասարակ լեզվով, ինչը նախապայման է, որ կողմերը և լայն հանրությունը կարողանան հասկանալ դրանք: Այս պահանջը ենթադրում է, որ դատական ակտերը պետք է կուռ կառուցվածք ունենան՝ ոճական նիշտ կառուցվածքով և բոլորի համար ընթերցելի հիմնավորմամբ¹⁰ :

33. Յուրաքանչյուր դատավոր կարող է ընտրել սեփական ոճը և կառուցվածքը կամ կարող է կիրառել ստանդարտ մոդելներ, եթե այդպիսի կան: ԵՊԽՆ-ն առաջարկում է, որ դատական իշխանության

¹⁰ Այս կապակցությամբ պետք է հղում կատարել ԵՊԽՆ թիվ 7 (2005) կարծիքին, հատկապես 56-61-րդ պարբերություններին:

համապատասխան մարմինները կազմեն լավագույն փորձը ամփոփող ձեռնարկ՝ որոշումներ կազմելուն օժանդակելու համար:

բ. Հիմնավորում

34. Դատական ակտերը, սկզբունքներն, պետք է հիմնավոր լինեն: Դատական ակտի որակը, սկզբունքներն, պայմանավորված է հիմնավորման որակով: Պատշաճ հիմնավորումը հրամայական պահանջ է, որը չպետք է անտեսել արագության նկատառումներով: Պատշաճ հիմնավորումը պահանջում է, որ դատավորները բավարար ժամանակ հատկացնեն դատական ակտերը մշակելուն:

35. Հիմքերի ձևակերպումը ոչ միայն հետազոտում է դատավարության մասնակիցների համար դատական ակտը հասկանալը և ընդունելը, այլև, նախ և առաջ, երաժշտիք է հանդիսանում կամայականության դեմ: Նախ՝ ստիպում է դատավորին՝ պատասխանել կողմերի պահանջներին և սահմանել այն կետերը, որոնք արդարացում են դատական ակտը և դարձնում իրավաչափ: Երկրորդ՝ դա թույլ է տալիս հասարակությանը՝ հասկանալ, թե արդարադատության համակարգն ինչպես է գործում:

36. Հիմնավորումները պետք է լինեն հետևողական, պարզ, առանց անորոշությունների և հակասությունների: Դրանք նաև պետք է թույլ տան ընթերցողին՝ հետևել հիմնավորումների ընթացքին, որը թույլ է տվել դատավորին կայացնել տվյալ որոշումը:

37. Հիմնավորումը պետք է արտացոլի, որ դատավորը պահպանել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի սկզբունքները (մասնավորապես՝ պաշտպանության իրավունքի և արդար դատաբանության իրավունքի պահպանման մասով): Եթե պայմանական դատական ակտերը վերաբերում են անձնական ազատություններին (օրինակ՝ ձերբակալման որոշումներին) կամ կարող են ազդել անձանց կամ նրանց սեփականության իրավունքների վրա (օրինակ՝ երեխայի պայմանական խնամակալություն, անշարժ գույքի վրա արգելաբան դնել, բանկային հաշիվների սառեցում), ապա անհրաժեշտ է հիմնավորումը պատշաճ ձևակերպել:

38. Հիմնավորումը պետք է համապատասխանի կողմերի պահանջներին, այսինքն՝ նրանց հայցի առանձին կետերին և պաշտպանության

11 Բացառությունների թվում կարելի է նշել գործի կառավարման (օրինակ՝ դատական նիստի հետաձգում), մտքի ընթացակարգային հարցերով կամ ոչ խնդրահարույց հարցեր ներառող գործերի մասով (դեֆուլտային կամ համաձայնության կիսմով կայացված վճիռներ) որոշումները, միևնույն փաստարկներով, միևնույն կիսմերով գործը բնօրինակ հետա առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտը հաստատող վճարքի դատարանի որոշումները, երկրորդ աստիճանի դատարանի որոշումները և որոշ որոշումներ, որոնք վերաբերում են բողոքարկման թույլտվությանը կամ նոր հայցով հանդես գալուն այն երկրներում, որտեղ նման թույլտվությունը պարտադիր է:

հիմներին: Սա առանցֆային երաժշտիք է, որովհետև թույլ է տալիս դատավարության մասնակիցներին՝ համոզվել, որ իրենց պահանջներն ուսումնասիրվել են, այսինքն՝ դատավորը հաճվի է առել դրանք: Հիմնավորման մեջ արգելվում է օգտագործել վիրավորական կամ անպատվաբեր դիտողություններ կողմերի վերաբերյալ:

39. Զսահմանափակելով դատավորների՝ սեփական միջնորդություններ կայացնելու հնարավորությունը կամ նույնիսկ պարտավորությունը՝ դատավորները պետք է համապատասխան փաստարկներին արձագանքեն, եթե միայն դա որոշիչ է վեհի լուծման համար:

40. Հիմնավորումը պարտադիր չէ, որ երկար լինի, քանի որ պատճառ հավասարակշռություն պետք է գտնել հակիրճության և դատական ակտը հասկանալի դարձնելու միջև:

41. Դատարանների՝ իրենց դատական ակտերը հիմնավորելու պարտավորությունը չի նշանակում, որ նրանք պետք է պատասխանեն պաշտպանության յուրաքանչյուր հիմնի մասով պաշտպանության կողմից բարձրացված յուրաքանչյուր փաստարկի: Այս պարտականությունն ընդգրկում է բարձրակարգ կարող է տարբեր լինել՝ կախված դատական ակտի բնույթից: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպի համաձայն՝¹² թե որքան հիմնավորումներ պետք է կատարել, կախված է յուրաքանչյուր կողմի ներկայացրած փաստարկների թվից, իրավական տարբեր դրույթներից, սովորույթից և դոկտրինալ սկզբունքներից, ինչպես նաև տարբեր պետություններում ընդունված այն գործընկերակիցներից, որոնք վերաբերում են վեհիների և որոշումների ներկայացմանը և նախագծմանը: Արդար դատաբանության սկզբունքը պահպանելու համար՝ հիմնավորման մեջ պետք է երևա, որ դատավորն իրապես ուսումնասիրել է իրեն ներկայացված հիմնական հարցերը¹³ : Ինչ վերաբերում է երբվալ ատենակալներին, ապա դատավորի կողմից ներկայացված մեղադրանքում պետք է հստակ բացատրվեն այն փաստերը և հարցերը, որոնց կապակցությամբ երբվալ ատենակալները պետք է որոշում ընդունեն:

42. Բովանդակության առումով՝ դատական ակտերը պարունակում են վեհի հիմքում ընկած փաստական հանգամանքների և իրավական հարցերի ուսումնասիրություն:

43. Փաստական հանգամանքներ ուսումնասիրելիս դատավորը կարող է վիճարկել ապացույցները, հասկանալի ընդունելիության

12 ՏԷ՛ս, մասնավորապես, ՄԻ՛ԵԴ. Բուդետան ընդդեմ Ռումինիայի, 2007 թվականի փետրվարի 15, § 29, Վան դե Հուրին ընդդեմ Նիդերլանդների, 1994 թվականի ապրիլի 19, § 61:

13 ՏԷ՛ս, մասնավորապես, ՄԻ՛ԵԴ. Բուդետան ընդդեմ Ռումինիայի, 2007 թվականի փետրվարի 15, § 29, Հելեն ընդդեմ Ֆինլանդիայի, 1997 թվականի փետրվարի 19, § 60:

մասով: Դատավորը նաև կարող է դիտարկել ապացույցների կշիռն այն առումով, թե արդյո՞ք դրանք վերաբերելի են վեճին:

44. Իրավական հարցերի ուսումնասիրությունը ենթադրում է ներպետական, եվրոպական¹⁴ և միջազգային իրավունքի¹⁵ նորմերի կիրառում: Հիմնավորումներում հղում պետք է կատարվի սահմանադրության և ներպետական, եվրոպական և միջազգային իրավունքի համապատասխան նորմերին: Հարկ եղած դեպքում օգտակար է հղում կատարել ներպետական, եվրոպական կամ միջազգային նախադեպին, այդ թվում՝ այլ երկրների դատարանների նախադեպին, ինչպես նաև իրավական գրականությանը: Սովորութային իրավունքի երկրներում նման հղումներն առանցքային են:

45. Սովորութային իրավունքի երկրներում վերադաս ատյանի դատարանների որոշումները, որոնցով կարգավորվում են իրավական հարցեր, ծառայում են որպես պարտադիր ուժ ունեցող նախադեպ հետագայում նմանատիպ վեճերի դեպքում: Քաղաքացիական իրավունքի երկրներում որոշումները նման ուժ չունեն, բայց կարող են արժեքավոր ուղեցիկ լինել այլ դատավորների համար, որոնք լուծում են նմանատիպ գործեր կամ հարցեր: Սա վերաբերում է հատկապես այն գործերին, որոնք բարձրացնում են սոցիալական կամ իրավունքի հարցերին առնչվող կարևոր հարցեր: Ուստի հիմնավորումը, որը կազմվում է իրավական հարցերի մանրամասն ուսումնասիրության արդյունքում, նման գործերում պետք է ձևակերպվի հատուկ ուշադրությամբ՝ կողմերի և հասարակության ակնկալիքները բավարարելու համար:

46. Շատ դեպքերում իրավական հարցերի ուսումնասիրությունը ենթադրում է իրավական կանոնների մեկնաբանություն:

47. Ընդունելով, որ դատավորն իրավասու է օրենքը մեկնաբանելու, պետք է հիշել նաև, որ դատավորը պարտականություն ունի խթանելու իրավական որոշակիությունը: Իրականում իրավական որոշակիությունը երաշխավորում է իրավական կանոնների բովանդակության և կիրառության կանխատեսելիություն, ինչն իր հերթին նպաստում է բարձր որակի դատական իշխանության ապահովմանը:

48. Դատավորները պետք է կիրառեն թե՛ ներպետական և թե՛ միջազգային իրավունքի շրջանակում կիրառելի մեկնաբանման սկզբունքներ՝ մտապահելով վերոհիշյալը: Սովորութային իրավունքի երկրներում դատավորներն առաջնորդվում են համապատասխան նախադեպերով: Քաղաքացիական իրավունքի երկրներում դատավորներն առաջնորդվում են նախադեպերով, հատկապես վերադաս ատյանի դատարան-

¹⁴ «Եվրոպական իրավունք» հասկացության տակ պետք է հասկանալ Եվրոպայի խորհրդի օրենսդրությունը՝ aզգաիս-ը և Եվրոպական համայնքի իրավունքը:

¹⁵ Տե՛ս ԵՊԽԹ թիվ 9 (2006) կարծիքը:

ների մասով, որոնց գործառույթներից է նախադեպային իրավունքի միատեսակության ապահովումը:

49. Դատավորները, ընդհանուր առմամբ, օրենքը պետք է հետևողականորեն կիրառեն: Այնուամենայնիվ, երբ դատարանը որոշում է շեղվել նախկին նախդեպից, այդ մասին հստակ պետք է նշվի որոշման մեջ: Բացառիկ դեպքերում դատարանը կարող է սահմանել, որ նոր մեկնաբանությունը կիրառելի է միայն որոշման ամսաթվից ի վեր կամ որոշման մեջ նշված ամսաթվից:

50. Վերադաս առյուծի դատարաններ հասնող գործերի թիվը կարող է ազդել թե՛ արագության և թե՛ դատական ակտերի որակի վրա: ԵՊԿ-ն առաջարկում է ներմուծել մեխանիզմներ, որոնք համապատասխան են յուրաքանչյուր երկրի իրավական ավանդույթներին՝ կարգավորելու համար նման դատարանների հասանելիությունը:

գ. Դատարանի մեծամասնության զիբբորոշմանը չհամընկնող՝ դատավորի հատուկ կարծիք

51. Որոշ երկրներում դատավորները կարող են տալ մեծամասնության զիբբորոշմանը համընկնող կամ չհամընկնող կարծիք: Նման դեպքերում չհամընկնող կարծիքը պետք է հրապարակվի մեծամասնության կարծիքի հետ միասին: Սրանով դատավորներն իրենց լրիվ կամ մասնակի անհամաձայնությունն են արտահայտում դատավորների մեծամասնության կողմից ընդունված որոշման կապակցությամբ՝ ընդունելով որոշումը և նշելով անհամաձայնության պատճառները, կամ պնդելով, որ դատարանի դատական ակտը կարող է և պետք է հենվի ընդունվածից տարբեր այլ հիմքերի վրա: Սա նպաստում է դատական ակտի բովանդակության կատարելագործմանը և կարող է օգտակար լինել թե՛ որոշումը հասկանալու առումով և թե՛ օրենքի զարգացման մասով:

52. Մեծամասնության հետ չհամընկնող կարծիքները պետք է պատշաճ հիմնավորվեն՝ արտացոլելով, թե դատավորն ինչպես է հասկացել փաստերը և օրենքը:

դ. Կատարում

53. Դատական ակտերը կամ այդ ակտերից հետո ընդունված ցանկացած կարգադրագիր պետք է գրվեն հստակ և առանց անբոշոքությունների, այնպես, որ հնարավոր լինի անմիջապես գործողության մեջ դնել, իսկ երբ կարգադրությունը վերաբերում է որևէ բան անելուն կամ չանելուն, կամ վճարում կատարելուն՝ հնարավոր լինի այն անմիջապես կատարել:

54. Ինչպես մեկնաբանել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածով սահմանված արդար դատա-

ֆննդության իրավունքից բխում է, որ ոչ միայն դատական ակտերը պետք է կայացվեն ողջամիտ ժամկետներում, այլև որ հարկ եղած դեպքում հնարավոր լինի դրանք արդյունավետ կերպով կատարել գործը շահած կողմի օգտին: Կոնվենցիան չի ենթադրում մարդու իրավունքների պաշտպանություն տեսական առումով, այլ նպատակն է՝ ապահովել, որ իրավունքների պաշտպանությունը լինի գործնականում:

55. Նման դատական ակտը պետք է ունենա հետևյալ հիմնական հատկանիշները՝

(i) նախ է առաջ, հարկ եղած դեպքում, այն պետք է կիրարկելի լինի ձևակերպման առումով: Սա նշանակում է, որ դատական ակտում պետք է ներառվեն անցումային դրույթներ, որոնք առանց անորոշության կամ շփոթության առաջացնելու հնարավորության հստակ նշում են ֆրեական պատասխանատվությունը և պատժի չափը, պարտավորությունները և դատարանի արձակած կարգադրությունները: Անորոշ որոշումը կարող է տարբեր կերպ մեկնաբանվել, ինչը խթանում է դատական պրոցեսի արդյունավետությունը և վստահելիությունը:

(ii) Դատական ակտը պետք է կիրարկելի լինի նաև դատական ակտերի կատարման համապատասխան համակարգի ներքո: Միայն այդ կերպ այն կարող է արդյունավետ կերպով կիրարկվել: Իրավական շատ համակարգերում ընթացակարգեր կան, որոնց համաձայն՝ կատարումը կարող է դադարեցվել կամ կասեցվել: Որոշ դեպքերում դադարեցումը կամ կասեցումն օրինաչափ մոտեցումներ են: Բայց դա կարող է արվել մարտավարական նպատակներով, իսկ ոչ տեղին դադարեցումը կամ կասեցումը կարող են կաթվածահար անել դատական պրոցեսը և հնարավոր դարձնել ընթացակարգային ռազմավարության կիրառումը, որի նպատակն է դատական ակտերը ոչ օպերատիվ դարձնելը: Արդարադատության արդյունավետությունն ապահովելու համար բոլոր երկրներում պետք է գործեն պայմանական կատարման ընթացակարգեր¹⁶ :

56. Բարձր որակի դատական ակտը (ոչ ֆրեական գործերով) անօգուտ է առանց պարզ և արդյունավետ կատարման ընթացակարգի: Կարևոր է, որ այդ ընթացակարգը ենթակա լինի դատական վերահսկողության այնպիսի դատավորների կողմից, որոնք ունակ են լուծելու ցանկացած խնդրնոր, որը կարող է առաջանալ դատական ակտի կատարման ընթացքում՝ կիրառելով արդյունավետ ընթացակարգեր, որոնք կողմերի համար անհարկի ծախսեր չեն ներառում:

¹⁶ Տե՛ս ԵՊԽԹ թիվ 6 (2004) կարծիքը, 130-րդ պարբերություն:

ՄԱՍ II. ԴԱՏԱԿԱՆ ԱՎՏԵՐԻ ՈՐԱԿԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ

57. ԵՒՆԽ-ն շեշտում է, որ առանձին դատական ակտերի էությունը հիմնականում վերահսկվում է ազգային դատարաններում հասանելի բողոքարկման կամ վերանայման ընթացակարգով և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի գլխավոր իրավունքի ապահովմամբ: Պետությունները պետք է ապահովեն, որ իրենց ներպետական ընթացակարգերը բավարարեն վերոնշյալ Դատարանի ակտերում սահմանված պահանջները:

Ա. Գնահատման բովանդակությունը

58. Իննուհինգամյան ի վեր մարդիկ սկսել են հասկանալ, որ հնարավոր չէ պատշաճ կերպով գնահատել դատական ակտերի որակը՝ գնահատելով միայն դատական ակտերի իրավական արժեքը: Ինչպես նշվել է սույն Կարծիքի առաջին մասում, դատական ակտերի որակի վրա ազդում է իրականացված նախապարաստական բուրք գործողությունների որակը, որոնք նախորդում են նման որոշման ընդունմանը, ուստի պետք է ուսումնասիրել համակարգն ամբողջությամբ: Ավելին, եթե նայենք միայն դատարանից օգտվողների տեսանկյունից, նշանակություն ունի ոչ միայն փաստացի որոշման *stricto sensu* իրավական որակը: Ուշադրություն պետք է դարձնել նաև այլ հայեցակետերի, օրինակ՝ վարույթի տևողությունը, թափանցիկությունը և ընթացքը, այն եղանակները, որոնց կիրառությամբ դատավորը հաղորդակցվում է կողմերի հետ, և այն եղանակները, որոնցով դատական իշխանությունը հաշվետու է իր գործունեության համար հասարակության առջև:

59. ԵՒՆԽ-ն ընդգծում է, որ դատական ակտերի որակը գնահատելու ցանկացած մեթոդ չպետք է միջամտի դատական իշխանության անկախությանը՝ թե՛ ընդհանուր համակարգի անհաշիվությամբ և թե՛ առանձին դեպքերում:

60. Դատական ակտերի որակի գնահատումը պետք է կատարվի նախ և առաջ ՄԻԵԿ-ի հիմնարար սկզբունքների հիման վրա: Հնարավոր չէ դա անել ելնելով միայն տնտեսական և կառավարչական բնույթի նկատառումներից: Տնտեսական մեթոդներն օգտագործելիս պետք է պահպանել զգոնությունը: Դատական իշխանության դերն ի վերջո օրենքը կիրառելն ու գործողության մեջ դնելն է, և հնարավոր չէ այն պատշաճ կերպով վերլուծել տնտեսական արդյունավետության նկատառումներով:

61. Որակի գնահատման ցանկացած համակարգ պետք է անմիջականորեն ուղղված լինի դատական ակտերի որակի բարելավման խթանմանը և ոչ թե ծառայի պարզապես որպես բյուրոկրատական գործիք կամ ինֆանպատակ լինի: Գնահատումը դատական իշխանության արտաքին վերահսկողության գործիք չէ:

62. ԵՊԽՆ-ն վերահաստատում է, որ դատական իշխանության, այսինքն՝ դատական իշխանության կատարողականի «որակի» գնահատումն ամբողջ համակարգի ներսում կամ որևէ առանձին դատարանում և դատարանների լուրջ խմբերում չպետք է շփոթել առանձին դատավորի գործունեության գնահատման հետ, որը կատարվում է այլ նպատակներով¹⁷ :

63. Գնահատման ընթացակարգերի նպատակը նախ և առաջ պետք է լինի օրենսդրական փոփոխությունների անհրաժեշտության վերահանումը, եթե նման անհրաժեշտություն կա, դատավարության կանոնների փոփոխությունը կամ բարելավումը և/կամ դատավորների ու դատարանի այլ աշխատակիցների հետագա վերապատրաստումը:

64. Գնահատման բովանդակությունը, մեթոդները և ընթացակարգը պետք է պատշաճ սահմանված և հասկանալի լինեն: Դրանք պետք է կազմվեն դատավորների կողմից կամ դատավորների հետ սերտ համագործակցության պայմաններում:

65. Գնահատումը պետք է լինի թափանցիկ: Դատավորների անձնական կամ նույնակազմի անդամների տվյալները պետք է զաղտնի մնան:

66. Դատական ակտերի որակի գնահատումը չպետք է հարկադրի դատավորներին՝ փաստերը հետազոտել կամ գործի էության վերաբերյալ իրենց եզրահանգումները կայացնել միանման՝ առանց հաշիվ առնելու յուրաքանչյուր գործի կոնկրետ հանգամանքները:

67. Դատական ակտերի ցանկացած գնահատման ժամանակ պետք է հաշիվ առնել դատարանների տեսակները և ասյանները, վեճերի տարբերությունները և դրանք լուծելու համար պահանջվող տարբեր հմտությունները և փորձառությունը:

Բ. Գնահատման մեթոդներ (ներառյալ՝ դատական ակտերի որակի գնահատման համար պատասխանատու մարմինները)

68. ԵՊԽՆ-ն շեշտում է, որ (հատկապես, երբ կիրառվում է քանակական կամ որակական վիճակագրություն) ցանկալի է համադրել գնահատման տարբեր մեթոդներ, որոնց կապում են որակի տարբեր ցուցիչներ և տեղեկատվության տարաբնույթ աղբյուրներ: Ոչ մի մեթոդ չպետք է առավելություն ստանա մյուսների նկատմամբ: Գնահատման մեթոդները կարող են ընդունելի համարվել, եթե դրանք կիրառվում են գիտական անհրաժեշտ խստությամբ, գիտելիքներով և ուշադրությամբ և սահմանված են թափանցիկ եղանակով: Ավելին՝ գնահատման համակարգերը չպետք է հարցականի տակ դնեն դատական ակտերի օրինաչափությունը:

¹⁷ Տե՛ս ԵՊԽՆ թիվ 6 (2004) կարծիքը, մաս Բ, 34-րդ պարբերություն և ԵՊԽՆ թիվ 10 (2007) կարծիքը, 52-56-րդ և 78-րդ պարբերություններ:

69. ԵՂԽՆ-ն գտնում է, որ պետությունները պարտավորություն չունեն կիրառելու նույն գնահատման համակարգը և մեթոդաբանական մոտեցումը: Չնայած սույն Վարժիքի շրջանակում որպես նպատակ չի դրվել մանրամասն նկարագրելու որակի գնահատման տարբեր համակարգեր, այնուամենայնիվ, ԵՂԽՆ-ն գտնում է, որ հնարավոր է ներպետական փորձառության հիման վրա կազմել ամենահարմար մեթոդների ցանկ:

1. Դատավորների ինքնագնահատում և արդարագատության համակարգի ներսում այլ դերակատարների կողմից գնահատում

70. ԵՂԽՆ-ն խրախուսում է իրականացնել գործընկերային գնահատումներ և դատավորների կողմից ինքնագնահատում: ԵՂԽՆ-ն խրախուսում է գնահատման պրոցեսում «համակարգից դուրս գտնվող» անձանց մասնակցությունը (օրինակ՝ փաստաբաններ, դատախազներ, իրավաբանության ֆակուլտետի դասախոսներ, ֆաղափացիներ, ազգային կամ միջազգային հասարակական կազմակերպություններ)՝ պայմանով, որ լիովին պաշտպանվի դատական իշխանության անկախությունը: Նման արտաքին գնահատումը, իհարկե, չպետք է օգտագործվի որպես դատավորի անկախությունը կամ դատավարության ամբողջականությունը արտավորելու մեթոդ: Դատական ակտերի գնահատման ելակետը պետք է լինի ժամանակին և արդյունավետ բողոքարկման ընթացակարգի առկայությունը:

71. Իրենց նախադեպով, դատական գործելակերպերի իրենց ուսումնասիրությամբ և տարեկան զեկույցներով վերադաս առյանի դատարանները կարող են նպաստել դատական ակտերի որակին և դրանց գնահատմանը: Այս առումով չափազանց կարևոր է, որ նախադեպը լինի հստակ, հետևողական և կայուն: Բարձրագույն առյանի դատարանները կարող են նաև նպաստել դատական որոշումների որակին՝ մշակելով ուղեցույցներ ցածր առյանի դատարանների համար, որոնք շեշտադրում են համապատասխան նախադեպի համաձայն կիրառելի սկզբունքները:

2. Վիճակագրական մեթոդներ

72. Քանակական վիճակագրական մեթոդի դեպքում դատարանի մակարդակում կիրառվում է վիճակագրություն (ընթացքի մեջ գտնվող գործեր, ինչպես նաև ստացված և ավարտված գործեր, յուրաքանչյուր գործով անցկացված դատական նիստերի քանակը, չկայացած դատական նիստերի քանակը, գործի քննության տևողությունը և այլն): Դատարանի կողմից կատարված աշխատանքի ծավալը ֆաղափացիների կարիքները բավարարելու հարցում արդարագատության իրականաց-

ման կարողությունը չափելու միավորներից մեկն է: Այս կարողությունն արդարագատության որակի ցուցիչներից մեկն է: Վերլուծության այս մեթոդով կարելի է բնութեզլ դատարանի գործունեությունը, բայց, առանձին վերցրած, այն բավարար չէ գնահատելու համար, թե արդյոք դատական ակտերը կյացվել են բավարար որակով: Որոշումների բնույթը պայմանավորված է յուրաբանչյուր առանձին գործի արժեքով: Դատավորը, օրինակ՝ կարող է մի ցարք նման որոշումներ ընդունել այնպիսի գործերով, որոնք լուրջ իրավական հարցերի չեն վերաբերում: Վիճակագրությունը հստակ ուղեցույց չէ բուր իրավիճակներում և մետապետ պետք է դիտարկվի կոնկրետ համատեխտում: Այնուամենայնիվ, այս մեթոդը թույլ է տալիս գնահատել, թե արդյոք գործերին ընթացք է տրվել պատշաճ ժամանակում և թե արդյոք առկա են չլուծված գործեր, որոնք արդարացնում են լրացուցիչ ռեսուրսների տրամադրումը կամ նման լրացուցիչ գործերի կրհատմանը կամ վերացմանն ուղղված միջոցների ձեռնարկումը:

73. Որակական վիճակագրական մեթոդի դեպում դատական ակտերը դասակարգվում են ըստ տեսակի, բովանդակության և բարդության աստիճանի: Այս մեթոդը թույլ է տալիս կելո սահմանել տարբեր տեսակի գործերի համար՝ աշխատանքը և դատարանից պահանջվող աշխատանքային առավելագույն և նվազագույն ծանրաբեռնվածությունն արդյունավետ և նիշտ բաշխելու նպատակով: Այս մեթոդի առանձնահատկությունն այն է, որ հաշվի է առնում առանձին գործերի և տարբեր տեսակի հարցերի յուրահատկությունները, որպեսզի բավարար ջանքեր տրամադրվեն աշխատատար գործերին, թեկուզ և այս գործերով ընդունված լինեն քիչ թվով դատական ակտեր: Որակական գնահատումը դժվարություն է ստեղծում այն բանում, թե ինչ գործոններ պետք է հաշվի առնել և որ մարմիններն են իրավասու այդ գործոնների սահմանման հարցում:

74. Օբյեկտիվ կերպով բացահայտող և բավականին վստահելի որակական ցուցանիշներ են թե՛ բողոքարկումների սահմանավակ թիվը և թե՛ հաջողությամբ ավարտված բողոքարկումների թիվը: Այնուամենայնիվ, ԵՊՄՆ-ն շեշտում է, որ ո՛չ բողոքարկումների թիվը և ո՛չ էլ հաջողությամբ ավարտված գործերի թիվը պարտադիր չէ, որ ցուցանիշ հանդիսանան բողոքարկման ենթակա դատական ակտերի որակի համար: Հաջողությամբ ավարտված բողոքարկումը կարող է լինել ոչ ավելին, քան բողոքն ուսումնասիրող դատավորի կողմից խնդրահարույց հարցի մեկ այլ գնահատում, որի կայացրած ակտը նույնպես կարող էր բեկանվել, եթե գործը գնար ավելի բարձր աստիճանի դատարանիս :

18 Տե՛ս ԵՊՄՆ թիվ 6 (2004) կարծիքը, 36-րդ պարբերություն:

3. Դատական իշխանության խորհրդի դերը

75. Դատական ակտերը գնահատելու համար պատասխանատու ազգային կամ միջազգային մարմինները պետք է բաղկացած լինեն անդամներից, որոնք լիովին անկախ են գործադիր իշխանությունից: Ճնշումներից խուսափելու համար այն երկրներում, որտեղ գործում է Դատական իշխանության խորհուրդ¹⁹, Խորհրդին պետք է վերապահվի դատական ակտերի որակը գնահատելու իրավասություն: Խորհրդի շքանակում տվյալների մշակումը և որակի գնահատումը պետք է իրականացվեն դատավորների կարգապահության հարցերով չբաղվող բաժինների կողմից: Այդ պատճառով, եթե Դատական իշխանության խորհուրդ չկա երկրում, ապա դատական ակտերի որակի գնահատումը պետք է իրականացնի հատուկ մարմին, որն ունի դատավորների անկախության նույն երաշխիքները, որոնց տիրապետում է Դատական իշխանության խորհուրդը:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ

- 1) Դատական ակտերի որակի արտաքին ցուցանիշները պայմանավորված են օրենսդրի կողմից ընդունված օրենքներով: Ուստի՝ կարևոր է, որ ազգային խորհրդարանները գնահատեն և մտադիտարկեն, թե ինչ ազդեցություն ունեն գործող օրենսդրությունն ու իրավական ակտերի նախագծերը արդարադատության համակարգի վրա:
- 2) Դատական ակտերի կայացման որակը պայմանավորված է նաև դատական յուրաքանչյուր համակարգին տրամադրված բավարար մարդկային, ֆինանսական և նյութական ռեսուրսներով, ինչպես նաև այդ համակարգի ներսում դատավորների ֆինանսական ապահովությամբ:
- 3) Բարձր որակ ապահովող դատական ակտերի հարցում առաջնային կարևորություն ունեն իրավաբանական կրթության որակը և դատավորներին ու իրավաբանի որակավորում ունեցող այլ անձանց տրամադրվող վերապատրաստման դասընթացները:
- 4) Կարևոր է դատավորներին վերապատրաստել նաև իրավունքի հարցերին չառնչվող թեմաներով, ինչպես նաև վերապատրաստել դատարանի այլ աշխատակիցներին՝ թեթևացնելու համար դատավորի վարչական և տեխնիկական պարտականությունները և թույլ տալու վերջիններխու ուժադրությունը կենտրոնացնել որոշումների կայացման ինտելեկտուալ ասպեկտների վրա:

¹⁹ Դատական իշխանության այս խորհուրդները պետք է կազմվեն և գործունեություն ծավալեն ԵԽԽՅ քվի 10 (2007) կարծիքում առաջարկվող եղանակով:

- 5) Դատական ակտերի որակի չափանիշը հստակորեն պայմանավորված է դատական համակարգի ներսում տարբեր դերակատարների փոխհարաբերությունով:
- 6) Դատավորի պրոֆեսիոնալիզմը դատական ակտի որակի առաջնային երաժշխիճն է և կարևոր դեր է խաղում դատական ակտի վրա ազդող ներքին միջավայրի հարցում: Պրոֆեսիոնալիզմի մաս են կազմում դատավորների բարձրակարգ վերապատրաստումը իրավունքի վերաբերյալ հարցերով, ինչպես նաև անկախության, էթիկայի և գեոնոլոգիայի մշակույթի զարգացումը: Պահանջվում է, որ դատավորն իրազեկ լինի ոչ միայն իրավունքի հարցերին, այլև ոչ իրավական հասկացություններին:
- 7) Դատական ակտի վրա ազդող այլ ներքին միջավայրի գործոններից են գործերի դատական փնտրյունն ու գործի կառավարումը: Գործի փնտրյունը պետք է լինի հստակ, բախանցիկ և կանխատեսելի: Դատավորը պետք է ունակ լինի պահպանելու ակտիվությունը և հեզոտությունը գործի փնտրյունը կազմակերպելիս և վարելիս: Դատական ակտը պետք է կայացվի ողջամիտ ժամկետում: Այնուամենայնիվ, գործի փնտրյան արագությունը միակ գործունը չէ, որ պետք է հաշվի առնել, քանի որ դատական ակտերը պետք է նաև երաժշտվորեն արդար դատափնտրյան իրավունքը, սոցիալական ներգաճակությունը և իրավական որոշակիությունը:
- 8) Պետք է խթանվեն գործերի կառավարման լավագույն գործելակերպի ստանդարտ մոդելները: Դատավորները պետք է օգտվեն նաև միմյանց միջև խորհրդակցությունից:
- 9) Դատական նիստ պետք է տեղի ունենա բոլոր այն դեպքերում, երբ այդպես է պահանջում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպը: Դատական նիստը պետք է համապատասխանի նաև ՄԻԵԿ-ի բոլոր պահանջներին, ինչը կողմերի և լայն հասարակության համար կապահովի ճիշտ կազմակերպված և արդար դատափնտրյան նվազագույն ստանդարտների հետ համապատասխանությունը:
- 10) Վարույթի արդար իրականացումը, իրավական սկզբունքների ճիշտ կիրառումը և փաստական հանգամանքների գնահատումը, ինչպես նաև կիրառելիությունը բարձրակարգ որակի դատական ակտ ապահովող առանցքային տարրեր են:
- 11) Դատական ակտը պետք է լինի ընթեռնելի և կազմվի պարզ և հասարակ լեզվով: Այնուամենայնիվ, յուրաքանչյուր դատավորի պետք է իրավունք վերապահվի ընտրելու իր ուրույն սեղ կամ օգտվելու ստանդարտ մոդելներից:

- 12) ԵՊԽԽ-ն առաջարկում է, որ դատական իշխանության համապատասխան մարմինները կազմեն լավագույն փորձը ամփոփող ձեռնարկ՝ օժանդակելու համար դատական ակտեր կազմելուն:
- 13) Դատական ակտերը սկզբունքորեն պետք է հիմնավորվեն: Դրանց որակը սկզբունքորեն պայմանավորված է հիմնավորման որակով: Հիմնավորումը կարող է ներառել իրավական սկզբունքների մեկնաբանությունը՝ մետապես ուշադրություն դարձնելով իրավական որոշակիությունը և հետևողականությանը: Այնուամենայնիվ, երբ դատարանը որոշում է շեղվել նախկին նախադեպից, այդ մասին հստակ պետք է նշվի որոշման մեջ:
- 14) ԵՊԽԽ-ն առաջարկում է ներմուծել մեխանիզմներ, որոնք համապատասխան են յուրաքանչյուր երկրի իրավական ավանդույթներին՝ կարգավորելու համար վերադաս առյուտի դատարանների հասանելիությունը:
- 15) Մեծամասնության դիրքորոշումը չհամընկնող՝ դատավորի հատուկ կարծիքը կարող է նպաստել դատական ակտի բովանդակության կատարելագործմանը և կարող է օգտակար լինել թե՛ որոշումը հստակացնելու և թե՛ օրենքի զարգացման առումով: Այս կարծիքները պետք է պատշաճ հիմնավորվեն և հրապարակվեն:
- 16) Դատական ակտով կամ այդ ակտից հետո ընդունված ցանկացած կարգադրություն պետք է գրվի հստակ և առանց անորոշությունների, այնպես, որ հնարավոր լինի անմիջապես գործողության մեջ դնել, իսկ եթե կարգադրությունը վերաբերում է որևէ բան անելուն կամ չանելուն, կամ վճարում կատարելուն՝ հնարավոր լինի այն անմիջապես կատարել:
- 17) ԵՊԽԽ-ն շեշտում է, որ առանձին դատական ակտերի էությունը վերահսկվում է ազգային դատարաններում հասանելի բողոքարկման կամ վերանայման ընթացակարգով և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան դիմելու իրավունքի ապահովմամբ:
- 18) Դատական համակարգը պետք է ուսումնասիրվի իր ամբողջության մեջ՝ գնահատելու համար դատական ակտերի որակը: Ուշադրություն պետք է դարձնել վարույթի սևագրությանը, թափանցիկությանը և ընթացքին:
- 19) Գնահատումը պետք է կատարվի ՄԻԵԿ-ի հիմնարար սկզբունքների հիման վրա: Հնարավոր չէ դա անել՝ էլնելով միայն սոսնձական և կառավարչական բնույթի նկատառումներից:

- 20) Դատական ակտի որակի գնահատման ցանկացած մեթոդ չպետք է միջամտի դատական իշխանության անկախությանը՝ թե՛ վերցրած որպես համակարգ և թե՛ առանձին դեպքերում: Այն չպետք է հանդիսանա բյուրոկրատական գործիք կամ լինի ինֆ-նանսավատակ: Այն նաև չպետք է շփոթել առանձին դատավոր-ների գործունեության գնահատման հետ, ինչը կատարվում է այլ նպատակներով: Ավելին՝ գնահատման համակարգերը չպետք է հարցականի տակ դնեն դատական ակտերի օրինաչափությունը:
- 21) Գնահատման ընթացակարգերի նպատակը, նախ և առաջ, պետք է լինեն օրենսդրական փոփոխությունների անհրաժեշտության վերահանումը, եթե նման անհրաժեշտություն կա, գործերի դատական ֆննդության կարգերի փոփոխությունը կամ բարելավումը և/կամ դատավորների ու դատարանի այլ աշխատակիցների հետագա վերապատրաստումը:
- 22) ԵՊՏՆ-ն շեշտում է, որ ցանկալի է համադրել գնահատման տարբեր մեթոդներ: Գնահատման մեթոդները պետք է կիրառել գիտական անհրաժեշտ խստությամբ, գիտելիքներով և ուսադրությամբ: Դրանք նաև սահմանված պետք է լինեն՝ պահպանելով թափանցիկությունը:
- 23) ԵՊՏՆ-ն խրախուսում է իրականացնել գործընկերային գնահատումներ և դատավորների կողմից ինֆնագնահատում: ԵՊՏՆ-ն նաև խրախուսում է «դատական իշխանության մաս չկազմող» անձանց մասնակցությունը գնահատման պրոցեսում՝ պայմանով, որ դա չվնասի դատական իշխանության անկախությանը:
- 24) Իրենց նախադեպով, դատական գործելակերպերի իրենց ուսումնասիրությամբ և իրենց տարեկան զեկույցներով վերադասատյանի դատարանները կարող են նպաստել դատական ակտերի որակին և դրանց գնահատմանը: Այս առումով չափազանց կարևոր է, որ նախադեպը լինի հստակ, հետևողական և կայուն:
- 25) Դատական ակտերի որակի գնահատումը պետք է վերապահվի Դատական իշխանության խորհրդին, եթե նման խորհուրդ գոյություն ունի: Հակառակ դեպքում՝ նման իրավասություն պետք է վերապահվի անկախ մարմնի, որն ունի դատավորների անկախության նույն երաշխիքները:

Նվազագույն խորհուրդն առաջատարն է աշխարհում առումն ամբողջ իրավունքներով գրավող կազմակերպությանների շարքում: Նվազագույն խորհրդին անդամակցում են 47 պետություններ, որոնցից 28-ը միաժամանակ նաև Նվազագույն միության անդամներ են: Նվազագույն խորհրդի անգամ բոլոր պետությանները միացել են Մարտի իրավունքների եվրոպական կոնվենցիային՝ որպես ամբողջ իրավունքների, ժողովրդավարության և իրավունքի գերակայության պաշտպանությանը նպաստակազդված միջազգային համաձայնագրի: Մարտի իրավունքների եվրոպական դատարանը վերահսկում է Կոնվենցիայի իրագործումն անգամ պետություններում:

The Council of Europe is the continent's leading human rights organisation. It comprises 47 member states, 28 of which are members of the European Union. All Council of Europe member states have signed up to the European Convention on Human Rights, a treaty designed to protect human rights, democracy and the rule of law. The European Court of Human Rights oversees the implementation of the Convention in the member states.

www.coe.int

Նվազագույն միությունը անառնական և ֆուլբական եզակի գործընկերություն է եվրոպական 28 ժողովրդավարական երկրների միջև: Միության նպատակն է՝ ապահովել խղճարարյուն, բարեգոյանում և պատարյուն իր սարածի 500 միլիան բնակիչների համար, այլև ցանկանում են ապրել այլևի արդար և ապահով աշխարհում: Այս նպատակների իրագործման նպատակով ԵՄ երկրները ստեղծել են մարմիններ, որոնք կառավարում են ԵՄ-ն և նախատում վերջինի օրենսդրությունը: Նվազագույն միությունն էինական կառույցներն են Նվազագույն խորհրդարանը (որն ապահովում է Նվազագույն ժողովարդների ներկայացուցչությունը), Նվազագույն միության խորհուրդը (որն ապահովում է անգամ երկրների կառավարությունների ներկայացուցչությունը) և Նվազագույն հանձնաժողովը (որն իրականացնում է ԵՄ ընդհանուր աստիճանի պաշտպանությունը):

The European Union is a unique economic and political partnership between 28 democratic European countries. Its aims are peace, prosperity and freedom for its 500 million citizens—in a fairer, safer world. To make things happen, EU countries set up bodies to run the EU and adopt its legislation. The main ones are the European Parliament (representing the people of Europe), the Council of the European Union (representing national governments) and the European Commission (representing the common EU interest).

<http://europa.eu>

Partnership for Good Governance
Կործնակազմության համակարգի կառավարում

